

Titel: Islændernes Haab til Kongen om allernaadigst Forandring af Deres haarde Skiæbne hvorpaa beroer Dannemarks Flor fremsat paa Islands Vegne af Thomas Balle.

Citation: "Islændernes Haab til Kongen om allernaadigst Forandring af Deres haarde Skiæbne hvorpaa beroer Dannemarks Flor fremsat paa Islands Vegne af Thomas Balle.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 7*, J.R. Thiele, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_007-shoot-workid1_007_004.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 7

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Islændernes Haab til Kongen om allernaadigst Forandring

af

Deres haarde Skiæbne

hvorpaa beroer

Dannemarks Flor

fremSAT paa

Islands Vegne

Thomas Balle.

Kjøbenhavn 1771,

trykt hos Joh. Rudolph Thiele, boende i store Helliggeiststræde.

2

3

Stormægtigste Monark Allernaadigste Arve-Herre og Konge Kong Christian den Syvende

Konge til Danmark og Norge de Wenders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsteen, Stormarn og Ditmarsken, Greve til Oldenborg og Delmenhorst.

Min Allernaadigste Arve-Herre og Konge

4

5

Stormægtigste Monark.

Eders Kongel. Majestets, Retferdigheds og Kierligheds klar skinnende og vidt straalende Glands, har saaledes udbredet sig at enhver af Eders Kongl. Majestets troe Undersaatter er bleven derved paa nye oplivet. Ja enhver retsindig Patriot fryder sig og ikke tør frygte, at komme for Lyset med det som sigter til Eders Kongl. Majest. allernaadigste Villies Opfyldelse.

Og som Islænderes Haab til Kongen om allernaadigst Forandring af deres haarde Skiebne til Dannemarks Velgaaende er Grunden til denne liden Piece: Saa er

6

den og indrettet efter den nuværende Commerciens Stats-Forfatning, at det ikke alleneste kan iværksættes saavel i det nuværende Handels-Compagniets Tid, medens Octrøyen vedvarer, som og naar Compagniet Ophører, hvad enten Handelen bliver separat eller en fri Handel: og at Danmark og Deres Kongl. Maj. andre respective Handelsstæder efter deres Situation, saavelsom al anden Handels-Praxin des angaaende, derved skal findes interesseret.

Saa andseer jeg det for min Pligt, at ligesom jeg har understaaet mig allerunderdanigst at frembære de Tvende Deelee af mine Oeconomiske Tanker over Island for Eders Kongl. Majest. nu hos Gud salige Hr. Fader, ligeledes at nedlegge dette lidet Skrift: Islændernes Haab til Kongen & c. for Eders Kongl. Maj. Fødder med allerunderdanigste Ærbødighed, til Eders Kongl. Maj. aller-

7

naadigste høyer Betænkning: og tilføye denne allerunderdanigste Dedication det hiertelige Ønske, at ligesom Deres Kongl. Maj. desuden seer derhen, at besynderlig Commerciens udi Eders Kongl. Maj. af Gud velsignede Riger og Lande, saavel i Syd, Nord og Østersøen maae blive jo længere jo florisanter. Da og tillige Eders Kongl. Maj. Lande: Dannemark saavel som de øvrige Handelsstæders fordeelagtigste Situation, ja endog saavel Ost-som Westindien deraf participerer, og i Stæden for at det som hidindtil har kundet synes at være besværligt, dog igien tillige med disse og andre deslige giældende Fordeele, af Gud og Tiden, som og Eders Kongl. Maj. maatte have at nyde igien erstattes.

Den Allerhøyeste omringe Eders Kongl. Maj. og det Høy-Kongelige Huus, med sine rige Velsignelser. Han velsigne fremdeles Eders Kongl. Maj.

8

allerviiseste Regierings-Forfatning, faavel til Høye som Laves Frelse og Velfærd, at det alt maae udfalde til den Ende, at ikke alleneste Eders Kongl. Maj., men og Handelens Lyksalighed maae udfalde til Velsignelse, med en Forraad efter den anden at tiltage og formedelst Handel igien med Nytte at udgives og forblive udi en forønsket Tilstand: Og saaledes giøre Herren selv over det vi bede eller forstaae, hvilket udi allerunderdanigst Devotion af Hiertet ønsker

Stormægtigste Allernaadigste Arve-Konge og Herre Deres Kongl. Majestets

Kiøbenhavn, den 23 Dec. 1771.

allerunderdanigste troe og arve Undersaatt

Thomas Balle.

9

Høygunstige Læsere!

Den Kongl. allernaadigste forundte

Skrive-Frihed har opmuntret mange retsindige Patrioter ved trykte Skrifter at give deres Tanker tilkiende i adskillige Materier, særdeles da deres Navne maatte være skiult. Denne ædle Frihed blev og misbrugt, hvorføre jeg og holt det betænkeligt at skrive noget, at ingen derved skulde tage Andledning, at tillegge mig det mig ikke tilkom: som for Exempel at

10

Fortale.

jeg skulde finde nogen Fornøyelse i noget som var Lastværdig der angik Personer eller deres Forretninger. Ney ingenlunde? Men da det blev bekiendt at en god Samvittighed maatte tale: Saa veed jeg at det som udi heele Skriftet bliver fremsatt er Sandhed baade for Gud og Mennesken, jeg vidste og heel vel at naar denne Materie kom for Lyset da vilde enhver lettelig forestille sig hvem Author havde været, da jeg er baade ven første og sidste der har skrevet til sand Oplysning om den Islandske Oeconomie: derfor torde det og af mig som bekiendt bleven anseet som en Art af Forvaavenhed, om dette Skrift uden Fortale havde bleven udgivet. Desuden veed jeg meget vel at Fortalen af et Skrift udgjør egentlig en saadan Deel der mindst læses, saa kan dette dog ikke være umistelig til Skriftet selv, hvilket til Læsernes Eftertank: ankyndiges. Hvorføre det synes dog tienligt ar enhver som har Lyst ar skrive noget ved Indgangen af Værker nøye bestemmer. Anledning, bevægende Aarsager og Hensigrer.

Andleedningen til de første tvende Deele af mine Oeconomiske Tanker over Island til Høyere Eftertanke, var ligeledes høystsalig Kong, Friderich den Femtes, store Naade i Aaret 1760, da alle og enhver ligeledes blev indbudet saavelfom nu, at skrive hvad de

11

Fortale.

vidste til Fædrene Landets Nytte, da der ikke skulde ansees paa Personer, Stand, eller Vilkår, ey heller paa Stilens Pynt eller Zirlighed, men allene paa det reelle, hvilket Fortalen af mit Oeconomisk Skriftes første Deel oplyser, ellers er det og en Anledning at jeg af adskillige veltænkende Patrioter er saa got som af tvungen at oplyse den Islandske Handel der er ligesom i Dvale og saaledes som den er, hverken til Guds Ære, Kongen eller Fædrene Landet til Nytte og Islands Ødeleggelse.

Bevægende Aarsager findes ligeledes i Fortalen af mit Oeconomisk Skriftes første Deel. Nemlig det civile Societets-Nytte at hielpe o. s. v. at formindske Udgifter og formeere Indkomster, saavel til Kronens som til

Landets Gavn og Beste: Men der er hørt et Echo i lang Tid; Hold du din Mund, hvad forstaaer du dig derpaa: See Adresse-Avisen No. i Aaret 1765. Svar af Philopator.

Der fandtes og paa den Tid da mit Oeconomisk Skriftes anden Deel kom for Lyset, saadane Gemytter, der frygtede at deres Projecter skulde gaae over styr, da det den Tid gik løs paa Kongens Penge; Thi Handelen førtes den Tid for Kongens Regning: disse vidste da intet at indvende uden at jeg af for-

12

Fortale.

rige Compagniets Tieneste var af satt. Men at samme var usandfærdig, kan endnu af oprigtige Mænd bekræftes, som endnu leve. Endskiønt derpaa blev intet anseet da Commissarierne reyste til Island. Men at jeg selv begierede min Afskeed af det forrige Compagniets Tieneste for 18 Aar siden er Sandhed; Da jeg indsaae ar mir Embedes Forretning jeg den gang forestod, som var Islands Kiøbmænd, kunde jeg hverken tiene Gud eller Kongen som jeg ønskede og var da som sagt er, en bevægende Aarsag, som nogenlunde og vil sluttes af det jeg siden har foretaget.

Hensigterne jeg har haft og endnu har overlades ligeledes enhver skiønsom Patriot. Jeg har ikke forglemt hvad Sandheds Mund har talt, giver Keyseren, eller Kongen det Kongens er, og Gud det Guds er, og er det, det samme jeg endnu ønsker, at vores allernaadigste Kongens faderlige og hjertelige Ønske til fine Undersaatters sande Vel maatte blive opfyldet. Hvilket med det velsignede Land Island er saaledes forbunden, at om vi endnu længere skal blive udelukkede fra den Velsignelse, som vi virkeligen have udi Eye af Island. Hvorfra vi nu i nogle Aar har været og endnu er udelukket, da er og bliver derved det beste Spisekammer for Danne-

13

Fortale.

mark tillukket, hvilket staar aaben for fremmede Nationer, som vide at benytte sig deraf, og derved berige sig, til de Danske Undersaatters største Skade, saavel her, som i Island, og ligeledes til andseelig Skade for Kronens Interesse.

Vel havde jeg lovet udi den anden Deel af mit Oeconomiske Skrift, at jeg snart skulde komme igien, dersom det der den gang blev fremsatt havde fundet Biefald. Men som jeg endnu ikke har seet det Maal at være trossen hvortil jeg har sigtet, da havde Det uden Tvivl bleven derved, dersom ikke den Kongl. allernaadigste forundte Skrive-Frihed var bleven bekiendt, hvilken igien har opmuntret mit Haab om Island, foreenet med Islændernes Haab til Kongen; Thi den Tanke er aldrig opstegen hos mig, at jeg vilde formere det store Sælskab, som med Skrifter søger at tiene Verden og søge derved Fortieneste, da jeg desuden veed, at Tabet for mig bliver det visseste. Om jeg derved kan undgaae hemmelig Had, maae jeg endog kalde mig lykkelig, om endskiønt Materien ikke skal beskiemme Titul-Bladet, som oftest skeer at Titulen af adskillige Skrifter til siger meget, hvoraf siden i den gandske Materie, findes slet intet.

14

Fortale.

Den høygunstige Læsere vil lade sig dette Værk saaledes behage og at være dermed tilfreds, at den Tid derved anvendes til samme at igiennem læse, vil formodentlig ingen fortryde: ogsaa meget meere da der indstilles til høyere Betænkning Haabet beskiemmer ikke.

15

Forlad dig paa Herren Saa skal Han give dig Hvad, det Hierte begierer.

Gyldene Tider! Naar, kommer

de, er den Tid forgangen, er Haabet forgiæves. Levede vi i de gyldene Tider, og vare de nærværende, havde vi ingen Aarsag at spørge: Naar kommer de; ere de gyldne Tider endnu tilkommende, er det al Fliid og Umage værd om vi kunde opleve den Tid at see en Begyndelse af de gyldene Tider for vore Efterkommere, hvad Haab kan vi gjøre os om de gyldene Tider. Saalenge det er sandt, som det er, hvad Psalmisten Da-

16

2 vid siger: På. 104, 24. 25. 26. saa er Haabet ikke forgiæves: og hvad siger han! Herre!

hvor mange ere dine Gierninger? Du gjorde dem alle viiseligen, Jorden er fuld af dine Eyendomme. (anlangende) Dette store og viide og brede Hav, der Vrimler det, der er ikke Tal paa, der er levende (Fiske)

de smaae og de store (der gaae Skibene) (der er) Leviatan, den du dannede at legge der i, dette er sandt over Danmark. Det 31 Vers: Herrens Ære

skal være evindelig, Herren skal glædes i sine Gierninger: Hvorledes skal Herren Æres, naar hans Velgierninger forglemmes, er ikke Danmark Eyere af al den Herlighed som meldt er. Men hvorledes er det indtil denne Dag ført til Nytte, Danmark burde aldrig vidst af Mangel, men derimod været et Spisekammer og Tilflugt Stæd for mange. Dog hvad er vel en større Glæde end at høre og see Kongen i sin Majestetisk Glands, hvis Ansigt glimrer af Kierlighed imod sine Undersaatter derfor er det faldne Mod igien oprettet ved den ædle Skrivefrihed; særdeles da den nu er grundet paa en god Samvittighed: Kongen skiønner naar Kierlighed og Oprigtighed har ledsaget Patrioten til hans Throne. Enhver

17

3

opmuntre sig til at takke Gud, som har givet vores allernaadigste Konge et Faders Hierte, og tillige Mod nok, til at forandre og kuldkaste, alt, hvad som kan have mindste Hensigt til sine Undersaatters Ruin. Kongen vil vist ikke lade det længere blive derved at 80000 Mennesker i Island vedblive at leve i Elendigheds Aarene. Skal det være i fire Aar. Philodanus siger sex a otte Aar. Enhver retsindet Patriot gjøre sit dertil efter Formue, at det jo for jo hellere maatte forandres at Danmark ikke tillige skulde høste de Frugter deraf, som det den Dag i Dag tegner til: Hvad er det jeg her siger? Er det til Tieneste for Fædrenelandet og hvad vil det alt sige, meere end jeg for tie Aar siden har sagt, jeg ønskede langt heller at det som for tie Aar siden var frem satt, var nu i gang, og allereede i fuldkommen Flor. Da var det nok. Men endog siden den Tid er udkommen større Skrifter om Island, hvor af det almindelige beste er bleven ligesaa oplyst i Enden som i Begyndelsen. Dog i hvor pyntet nogle af disse Skrifter synes om sig selv, var det dog at ønske, at de ikke skulde anrette meere Skade end Gavn. Islænderne selv have dog skiønnet, at de har værdiget Balles Navn Sted, nest efter Vidalin i

18

4

deres offentlige Lovtaler; alt dette siger intet til det reelle.

Men hvad seer vi i disse Tider, en Philodanus seer en bedrøvet Philopatreias, jeg Tvivler ikke paa at jo fleere retsindede Patrioter havde Aarsag til Bekymring, om det faldne dermed var opbygget.

Philopatreias beklager at han ikke seer Master udi Skibene paa Kiøbenhavns Reed, som Skoven at see til. Ja? Hvorfor seer vi det ikke, har ikke Naturens Herre dannet det saaledes for os, at vi, dertil have den beqvemteste Leylighed.

Philodanus siger hvad har vi - - - at udskibe uden Kornvahre, da han siger i sit første Hæfte pag. 13. man nævne mig noget og noget klækkeligt, han taler om Naturens Hielp, forholds viis med de andre Danske og Norske Stæder.

Enhver see sig om i Naturens Riige, baade i henseende til Dannelse og Hielp, saa skal han tilstaae: Gud er ikke Aarsag i Dannemarks Skiebne: Jeg vil henviise til den anden Deel af mit oeconomisk Skrift pag. 45 & c. og tillige Viise af det følgende. Er der noget Land med dets Provincier og tilliggende Øer, der af Gud er tillagt Velsignelse, da er det vort kiere Danne-

19

5 mark, og hvorfor nyde vi den ikke. De som fordærve Jorden skal Gud fordærve Aab. 11, 18.

At Menneskene allereede for tie Aar siden har tænkt ligesom nu, bør ingen tvivle, men at Sandheden den Tid stod Fare er der mange vil tilstaae, saa dog for svandt al Frygt hos de oprigtige og ingen saa den Tid, hverken Philopatreias eller Philodanus, dog alligevel Oeconomiske Tanker over Island og i Aaret 1765 en oprigtig Philopator vid. Adresse-Avis No. Derved blev det.

Det som Philopatreias beklager sig over at vi mangler Skoven af Skibene paa Kiøbenhavns Reed kan ikke være Aarsag at det jo burde være saaledes, naar det var bleven iagttaget: See Oeconomiske Tanker anden Deel pag. 26. der tales om at Islænderne have seylet med Skibe til Danmark og pag. 31. tales om tolvhundrede Skibe til Island, det er bekiendt nok saavel af de offentlige Tidender som særdeles af Erfaring at der aarligen gaae til Island af fremmede Nationer over tre til fire hundrede Skibe allene paa Torske Fangsten.

Men hvorfor seer vi ikke ligesaa mange Skibe fra Island paa Kiøbenhavns Reed: Hvorfor ikke saa mange overvintere inden vor Toldboed: Hvorfor hente ikke fremmede saavel

20

6 deris Fiskevahre hos os, og betale os igien med nyttige Vahrer eller reede Penge, eller og vore egne Skibe at vinde Fragter derved. Anført i oeconomiske Tanker anden Deel pag. 45. og Hvorfor have vi ingen Oplagssteder hos os af Fiskevahre, om ikke meere end for Østersøen, hvad vilde det give for Fordeel for de Negotierende, og hvad Gavn for Borgerne: Da Engeland holde paa Terre-Neuve over 20000 Mennesker i Arbejde ved Fiskerierne, som dog intet bør settes i Liighed med de Islandske, hvorom kan sees det jeg derom lod indføre i Adresse-Avisen No. 67. i Aaret 1762: Men hvorfor gaae Kongens Penge aarlig med stor Bekostning til Androlling, som kunde spares, naar vore Skibsfolk hertil Lands kunde have noget at fortiene, men fordi hertil Lands er intet for dem at fortiene, maae de tage Tieneste hos Fremmede, og Kongen saaledes kjøber sit eget Folk at blive i Landet: Hvilket til Deels beroer paa den islandske Handel.

Naar det nu betragtes om Hvalfangsten kom dertil som vi kunde have saavel under Island som Spitsbergene, da jeg med mine Øyne har seet det store aabenbare Hav, under Island, saavidt som Horizonten har strakt sig, har det vilde Hav været at see til som den sorte Jord,

21

7

opfyldt oven, i Vandet med store Hvale og andre store Fiske, foruden andre smaae Fiske som Vrimler under Island: Men skal vi have Gavn deraf, skal det føris til Nytte: Jeg vil anføre hvad der findes udi Origines Hafnienfis udgiven af Hr. E. Pontopidan. Doct. Universitet. Hafh.: Procancellor trykt 1760. pag. 29. Ordene lyde saaledes. Lad den riigste Konge i Europa købe lutter Trækar for al sin Riigdom, Kongen min Herre kan paa Kysten af sine Lande lade fange Fisk nok til at fylde alle disse Trækar: Et andet Sted heder det, at tvende Slags Fiskehoveder allene kunde fylde disse Trækar: Hvad vilde da Kroppene opfylde, eller hvad Midler af Trannen udbringes: Dette skal være talt af danske Ministere, og er intet Nyt; jeg vilde ingenlunde anføre sligt om jeg ikke selv kunde derom, være et Øyen synligt Vidne: At Herrens Gierninger ere store. Men de som agte derpaa have idel Lyst dertil.

Hr. Philodanus? hvad siger han hertil: har vi nu i Dannemark noget og noget klækkeligt; jeg vil undskylde baade Philodanus og Philopatreias og troe, at ingen af dem, har seet Island, ei heller seet de fremmede Nationers Skibe som vrimler under Island: jeg tør ikke forbie gaae en æreværdig Philocosmus der har

22

8

skrevet om den islandske Handel, havde han, seet Island, kunde baade Island og Dannemark have noget stort at vente.

Men angaaende vore Landes Fiskerier, vil vi begynde ved Toldboden og see rundt omkring os her i Kiøbenhavn, ud at Øster-og Nordsøen, og imellem Kiøbenhavn og Helsingøer erindre hvad jeg selv har erfaret.

I Aaret 1762 havde jeg ved Hirschholm noget at forrette, reyste derfor Strandveyen først til Skovens Hoved, det var den Dag et meget angenem Soelskins-Veyr som den beste Sommerdag, endskiønt det var den 24 April, jeg saae mig rundt omkring og faae ikke en eeneste Fiskerbaad paa Vandet, jeg ønskede vel at kunde haft Leylighed at anstillet et Forsøg paa Fiskerie saavel som de skønne Lystgaarder der ligger langs Strandkanten kunde have, hvilket var alt for mig Ønsker, forgiæves. Jeg tænkte ved mig selv, det kan være her er lidet at fiske, og derfor ingen gjør sig Umag, gik derfor ned til Strandkanten da jeg kom til Torbek, for at bese Fiskernes Anstalter, som bestod af lutter Fiskegarn: kom derover i tale med en gammel Fisker ved Navn Benken, som stod med begge Hænderne i Lommen: jeg tænkte ved mig selv, her er en erfaren Mand, her faar

23

9 du den rette Oplysning: spurde ham derfor, om der i Dag ingen var ude paa Søen at fiske. Han svarede, ney? det er Fastelavn hvad vi gjør, imidlertid kan Fisken gaae at voxer: jeg spurde ham derpaa om der var ingen Fisk, siden ingen umagede sig derfor. Han svarede? her er Fisk, Gudsvelsignelse, dersom vi ikkun gider søgt den: jeg spurde ham derpaa om de brugte ingen Kraage at fiske med, han svarede, nei? den Umage gjøre vi os ikke, siden vi kan have det meget lettere. Han sagde derhos at i Helsingøer brugte de meget at fiske med Kraage og fik stor Fisk dermed paa Dybet, og naar Fiskerne i Torbek og deromkring vilde have stor Fisk, seylede de til Helsingøer for at købe samme af Helsingøers Fiskere og saa længe de opholdt sig i Helsingøer for at købe Fisk, maatte intet overlades til Helsingøers Beboere! jeg sagde til ham: derved gjorde de dyrt Kiøb paa fersk Fisk i Helsingøer. Han svarede? det forstaae sig, og sagde tillige, at hvad de af fersk Fisk kunde købe for 8 a 10 ß i Helsingøer, det kunde de udgiøre i 2 a 3 Mk. udi Kiøbenhavn. Men jeg sagde, saadan reyser skulde de oftere gjøre, da kunde de til sidst nøyes med mindre Fordele og Kiøbenhavns Indbyggere faae bedre Kiøb: Han svarede? ney? den Vane vil vi

24

10

intet venne dem i Kiøbenhavn, at faae bedre Kiøb, saa vil vi heller komme med lidet og faae det dyrt betalt. Dette er den sandfærdige Oplysning jeg fik af Fiskeren og reyste videre og saae langs Strandkanten ingen ude at fiske: Og kan den nu værende islandske Handel gjerne sættes i Lighed hermed uden Fornærmelse.

See vi nu til vore Fiskerier uden for Helsingøer langs Sielland, ligeledes langs Jylland, det kan neppe kaldes Fiskerier imod hvad det kunde være, da vi betaler vore gode Jyder 48 ß for et hundrede Flyndern, som vi burde have for 10 a 12 ß, naar vi ikkun vilde benytte os af det Fiskerie som er i Døren hos os, de vilde nok med Tiden lære at give os bedre Kiøb. Hvilket alt var let at forekomme, naar enhver fom lystede fik Frihed at fiske hvor de vilde. Da jeg ikke kan see at nogen Landsens Indvaanere kan til egne sig Eyendoms Ret udi saadan Vildbane, siden ingen kan see forud hvad de jager efter, førend det bider paa Krogen; et andet er det at ligesaa lidet som vi vil fornærme fremmede Nationer, ligesaa lidet burde de at fornærme os: derimod naar Fremmede skulde tillades at fiske ide danske Vande, kunde det være tilladt, imod en billig Betalning for saadan Frihed.

25

11

Seer vi til vore Naboer hvilken Velsignelse af Sild fanges ikke i de samme Vande der omringer os, men hvad Nytte have vi deraf, uden en ringe Fordel, naar der tilfalde dem saadan Overflødighed at os i Kiøbenhavn forundes noget lidet deraf, og hvor vel finder sig det almindelige derved, naar 80 Sild sælges her for 20 ß, da det varer ikkun kort, da det ikke hænder sig 2 a 3 Gange om Aaret: og i dette Aar intet. Den 1 November engang.

Seer vi til Hamborger Elv, da see vi de saa kaldede Blankeneeser, som have til Søes 20 a 24 Mile, og søge dog daglig Fiskerie udi Mængde, som de udsælge i Glykstadt, Altona og Hamborg, da vi have derimod ikke saa langt at søge vore Fiskerier til Kiøbenhavn naar derpaa blev begyndt med alvorlig Flid.

Har vi ikke ligeledes om Sommeren, saavel fra Svensk som Preusisk Pommern og andre Stæder i Østersøen ofte Tilførsel baade af fersk og salt Vands Fiske, hvilket ikke er at forkaste: Men hvorfor benytte vi os ikke af vore egne.

Jeg vil nævne lidet om de Fiskerier som er anlagde fra Kiøbenhavn for at tilføre os fersk Fisk for 8 a 10 ß Pundet, og koster nu i dette Aar 16 ß Pundet, det er lidet for de rige

26

12

Huusholdninger; men hverken for Borger eller Bonde. Det er for kostbart for det almindelige. Endskiønt Kongen har været saa naadig at skienke disse Fiskerier Frihed, baade for Salt og andet dertil behøvende: saa er dog Indretningen ikke for det Almindelige, Udgifterne gaar over Indtægten, derfor gaar det over Styr.

Men hvorledes vaager ikke Frankrig, Engeland og Holland over Fiskerierne, tillader Engælænderne de Franske at fiske paa Terre-Neuveske Fiske Banker uden paa visse Conditioner kommede hinanden nærmere i deres Rettigheder end Friheden det tillader, giver det blodige Pander. Hollænderne tilbyde sig der ikke, siden de hellere elske Roeligheden i de islandske Vande. Engelske og Franske Besøger ligeledes de islandske Fiskebanker. Thi der have de begge lige Rettighed og kan gjerne taale at see hinanden. Hollænderne derimod ansee de islandske Fiskerier som en gammel Hævd, og bruger Fiskerierne ubehindret: dog erindres at den Kongl. Fregat Blaae Heyren i Aaret 1736 opbragte syv hollandske Fisker Hukkerter, dog have de siden den Tid i de offentlige Tidender ladet bekiendt giøre nogle Aar over 126 Hukkerter under Island paa torske Fangst allene, men at deres Frihed er almindelig tilladt troer jeg ikke.

27

13

Det er og bekiendt at for faae Aar siden blev fra Rusland, som vi læste i de offentlige Tidender inviterede fremmede Nationer at nyde Frihed, som vilde nedsætte sig i Cola i Russisk Findmarken for at drive Hvalfiske Fangsten fra Spißbergene og hvem veed om det kan komme dertil, da vil det være til liden Fordeel for den norske Nordlandshandel, jeg vil ikke tale om den danske Findmarske Handel, endskiønt der findes de skiønneste og beleylgste Havne i Findmarken, som Wardøhuus og andre hvor der tales intet om Hvalfangsten paa Spihbergene og desuden lidet Fiskerie udi Findmarken.

Om nogen vil læse den første og anden Deel af Oeconomiske Tanker over Island, da skal enhver derudi finde

denne Sag tydeligere oplyst.

O! ædle tænkende Patrioter, hvorføre vil De længere udelukke sig selv fra disse Fordeele, som her er meldet og ellers findes beregnet i Oeconom. Tanker: anden Deel pag. 55 til 59. Er det ikke Handels-Compagniet der er foreenede med de islandske Indretninger, der uden Hindringer kunde søge de største Fordeele, og hvad holder det tilbage.

Nu gjelder det. Hvem der kan opsætte den beste Lov tale, for vore Patrioter, hvilke

28

14

der har haft Magt og Evne til at udføre dette til Kongens og det almindelige Beste, da det er 10 Aar siden, det Deconom. Skrift over Island kom for Lyset, hvor der tales om anden Deel pag. 45 til 48. at meget Guld og Sølv burde ved de islandske Fiskerier og Handelen indledes i Danmark. Men naar den rette Sandhed skal siges, da vil det blive til liden Ære for vore Patrioter, der har haft denne Negotie under Hænder og forsømt det velsignede Island, hvoraf fremmede Nationer med Skibe i Hundrede Tal høste saa anseelige Fordeele, og havde de det ikke, de kom der ikke, da nogle Skibe komme til Island tvende gange om Sommeren. I Adresse-Aviserne 1769 No. 109 læses at inden faa Aar vilde Handels-Compagniets Aktier stige til sit fulde Indskud af 600 Rixdr. med et Tilskud af 30 Rixdr. (hvilke Aktier gjelder til denne Dag ikke høyere end 205 Rixdr.) og at Kongen burde have af Island aarligen over 40000 Rixdr., og Islændernes Arme og nedslagne Vilkaar derved merkelig forbedres: Er det i Værksat og udi drift hvilket enhver ærligsindet Patriot maatte ønske. Men jeg troer det er af vedkommende aldrig tænkt paa, som kunde og burde Viise det, jeg tør ikke sige om de har i sinde at det nogen sinde

29

15 skulde opfyldes: Patrioter uden Ende, hvilke hidindtil hverken har seet paa Kongens Interesse eller Landets Opkomst, heller seer derhen at vedligeholde saadant velsignet Lands, som Islands totaliter Undergang, hvorved tillige, som meldet er, det beste fordeelagtigste og rigeste Spisekammer for Danmark bliver tillukt, at Kiøbenhavns Indvaanere ikke skal faae bedre Kiøb, og fem Torbeks Fiskere svarede jo meere der koster, jo bedre det smager.

Kongens allernaadigste Øyemærke over sine Undersaatter er saa overmaade stort, at vi aldrig kan fuld takke Gud og Kongen for den Naade Soel, der er oprunden over os. Men opnaaes Majestetens allermildeste Hensigt nogen sinde, den Stund vore egne Lande forsømmes, og vi ikke indseer den store Velsignelse som vi have udi vort eget Danmark, da den er saa overflødig at vi ikke behøvede at see os om til andre. Da Naturen har saaledes dannet det for os, at der svømmer Overflødighed af Fødevahre fra Kiøbenhavns Toldboed, i Nordog Østersøen Jylland og Norge i det store Oceanus rundt om Findmarken, Spißbergene, Jan Mayn-Eyland, Grønland og Island, hvor vi henvende vore Sandser om Fiskerierne og de

30

16 deraf flydende Fordeele og hvo veed hvad Haab der torde gjøres videre om Grønland.

Hvorføre alt hvad som kunde synes at vilde stride imod de deraf faldende Fordeele, i hvor Grundfast det end var, burde kastes over Enden; ingen tvivle at jo den allerviseste Monark vel tør udfinde et Middel hertil saavel som til alt andet.

Der torde vel nogle falde paa de Tanker at med Island er lidet at udrette, siden hønstsalg Kong Friderich den Femte ikke opnaaede sit allernaadigste Øyemærke, da der blev anvendt saa mange tusinde Rixdaler. Ja! Skade var det at det gik saaledes. Men saa længe Mennesker er Mennesker, kan de og fenle. Landfogden Skule Magnusern havde vel en god Hensigt, men feylede Indsigt; de som han kom i færd med var en heller alle Islands Venner. Egennyttede indfant sig ligeledes, som paa den Tid var almindelig, derfantens vel og dem udi Island som derved fandt Leylighed at berige sig, hvilket af Commissionen havde været værd at undersøge. Men at Landfogdens Indsigt var svag oplyser hans Project for Aaret 1752. hvoraf noget til Exempel anføres.

31

17

Projectens ungefærlige Facit.

Paa hvis en Ulden -Fabriqve og Indretning til bedre Fiskerie at istandsætte, vilde koste tilligemed de derpaa gaende Omkostninger for er Heelt Aar.

Forst Fahriqven.

Et beqvem Hnusbygning med Jordvægge

og indvendig beklæd - 20 ZOO LD.

En Stampemølle med Tilbehør - 500 rd.

Til Farvenets brugende Instrumenter ansiagen - - - Lyord.

K 96 Væverstole , 20 Spinderokker, 20 Hasper, 20 Kårder, 20

Kradser med videre - - IOO rd.

Giør - LOOOrd,

il Fiffenet.

Enbeqvem Hukkertbygning - IOOrd. Materialier til 2de Fartøyer

med DF, Svialoq Ankere ZOOOrd.

ditto til 2de Chalupper - - 40 rd. 2de mindre ditto - FO. 2de 4 Manne fahr 20rd» 2de 2 Manne fahr iQrd.

Summa Capital -1500 rd.

32

18

Et Aars medgaaende Omkostninger

En Bogholder Kost og Løn - 62 rd.

En Væver som tillige er Overskierer Kost og Løn - 100 rd. En Farver form veed

2 ArbeydskarleKost ogLøn a 25rd.- 50 rd.

2 Piger - 2 g rd.

20 Personer for hvis Kost ugentlig a 10 Fiske 231 rd. 5

De samme til Klæder øm Aaret a 2 rd. - - 42 rd.

420 Føringer Uld a 15 f.- 133 rd. 15ß.

Lys eller Tran - 22 rd.

Brende - 32 rd.

Farve ungefehr- §Ord.

842 rd. 22 ß.

Den ommeldteBogholder til Løn- 62rd.

En Skibbyggr,Kost og Løn - 100 rd.

En Reebflager 100 rd.

En Bødker - i22rd.

222 rd.

12 Arbeydsk.Kost, Len og Klæd. 280 rd.

12 Personer tilKost 12 Fiske 138 rd. 30ß.

til Klæd. a 4rd. 48 rd.

12 Tender Tiere

- - 31 rd. 5ß.

16 Skpd. Hamp a 12 rd. - 192 rd.

1249 rd. 35 β.

De Modstaaende

- - 842 rd. 20 β.

Til hele Indretning. at vedlige holde et Aar - 227 rd. 35 §,

at Presse & c. - 122 rd. 2de Baadsm.

2300 rd.

den ommeldte Capit. 1500 rd.

33

Fabriqven kan forarbeyde et heelt Aar.

3000 allen • a 15 Fiske - 1666 rd. 30 β.

Fisker i Proportion af 1202 Tønder Torsk a i td, - 120019,

De øvrige Baade 4 a 5 stor hundrede i Lott - - 40019,

22 Tønder Tran af ovenmeldte

Torsk - - - 82 rd.

3346 rd. 30 β.

Derfra drages som forrige Mars

Provision & c. - - 2300 rd.

1246 rd.

Hvilket er over 27 pro Cte Rente af den indfatte Capital for et Aar fradraget § pro Cto af Capitalen som er - - Tord.

Remant fom til videre skal dens

staae & c. - - - 856 rd. β.

Som i 5 Aars Tid gier 4283 td.

5 Fiske og med 483 rd. overgaaer det første Aars indsatte Capital.

34

20

Dette er da Landfogdens Project, hvortil blev skienket strax af Kongens Cassa 10000 Rixdr. da Skule Magnusen fik disse Penge, købte han strax tvende Hukkerter, hvilke kostede inden de kom ud af Toldboeden over elleve tusinde Rixdaler, som han havde anført for To hundrede Rixdaler, en Væver som han anførte for hundrede Rixdaler, kostede ham aarlig otte hundrede Rixdaler, foruden Doceur 820 Rixdr. efter 5 Aars forløb. Og

Saaledes gik det veyen igiennem, hvorom der tales udi det siden den Tid udkomne Skrift Deo, Regi, Patriæ kaldet; det første af samme Skrift begynder med Beviis til Misligheder, og siden pag. 394 siger han: følgelig er herved tabt paa Fiskerierne 11650 Rixdr. 51 β, dog siges der samme Side: Hvor vigtigt det er, at man ikke lader det begyndte saavidt bekostede og istandsatte undergaae: Hvilket ingen kan nægte, at jo det, som endnu er til overs af den til Island skienkende Capital, der beløb sig til hundrede tusinde Rixdaler: at det Overblevne deraf endnu anvendtes til Islands Opkomst: dertil er baade Compagniet og Interessentskabet i Island forbunden, saavel efter den Kongl. Convention af Aar 1752, som efter den Kongl. Octroy 1763: Men lidet vil det

35

21 udrette, at skrive derom udi pyntet Stil, naar Profitten er borte.

Dersom nogen vil efter see min Beregning udi oeconomiske Tankers anden Deel, om Fiskerierne pag. 55 til 59 og om Fabriquerne Pag. 65 til 74, saa burde der intet bleven tabt: Men hvad blev Udfaldet, enhver som det angik taugde stille, da det var ikke værd at det skulde oplyses, det gik ganske vel, hver Aar Penge af Kongens Cassa, og naar der skulde gjøres Regenskab, maatte der eftergives, om der skulde Balanceres.

Udi benævnte Skrift Deo, Regi, Patriæ, tales om Midler til Islands Opkomst pag. 113. saaledes, at Landet fik en indfødt Amtmand: dette har det Længe haft: og at samme skulde benaades med saadan Værdighed, at han kunde faae en Hustrue i Kiøbenhavn: venteligt skulde det være en Frue eller Frøken: dette Middel til Islands Opkomst overlades andre til at overveje, om Fiskerierne derved kunde forbedres, pag. 118. fremsættes til Huusholdningens Forbedring: At anlegge en liden Kiøbsted, og siger han, der kunde alle Tigger-Drenge fra 12 til 21 Aar samles til at lære de meest fornødne Haandværker, hvortil maatte forskaffes fremmede Mestere. Byen maatte

36

22

have 5 Fiskerhukkerter, som foruden, norske Folk, skulde besættes deels med friske Løsgjængere, deels gifte Fattige: Fiskerierne skulde levere til Islændernes Føde i Byen, den femte Deel af Fiskerierne, samt Hoveder og Indvolde: ligeledes pag. 120. §. 40. siges: at de udi Landet meest fornødne Haandværker kunde lettelig sættes i Stand, naar hver Haandværkslaug af disse i begge Riigerne skiøde sammen til at bygge i Byen, hver et Huus til sit Haandværk. Handværkslaugene menes kunde faae deres forskudte Hovedstoel inden 20 Aar, Renten inden 30 Aar, dog ikke uden Hielp af Tømmer af de Norske Almindings Skove: ligeledes pag. 122. siges Huuse til Fiskerierne og Hukkerter troer han skulde kunde udbringes blot ved nogle Aarsfrihed fra offentlige Afgifter, samlet paa Haab.

Hvad Vidalin har haft for en Sats, vil faa udfinde: thi at anlegge Kiøbstæder med Tiggerdrenge, er meget hoytravende; Hvad fremmede Mestere vil fatte for Tanker herom, er mig ubekjendt: men dette er jeg bekjendt, at der vil findes meget faae iblant Haandværks-Mestere i Dannemark, der har Leylighed at udsætte Capitaler paa 20 Aars Hovedstoel, og 30 Aars Renter. For de Haandværks-Me-

37

23 stere som vilde reyse til Island, maatte gjøres et ganske andet Forslag, da var det værd at ønske, og at bygge Huuse op 5 Hukkerter paa Haab, da de 2de Hukkerter gik over Styr med 45857 Rixdr. 61 ß, og Huusene, Jagtens og Baadens Bygning tillige med Smeddearbeyde kostede 11650 rd. 51 ß. saa at det er beviist hvad der er udkommen af disse Forslage. Der siges og, at der skulde være 5 Hukkerter i Island, da de 2de sidste tabte 23595 Rixdr. 67 ß.

Jeg tør ikke nævne det Skrift Speculum Regali, som er opfyldt med saa mange Uhyre og andre Ting af Fabler, at det mere skrækker end opmuntrer, dog har et hver Skrift sin Schutzgeist, endskiønt derudi er lidet at finde af det som meldes paa Titul-Bladet.

Et andet seenere Skrift under Titul:

Hvor vidt en Konge er forbunden at betale sin Formands-Gield, anf.: Mangen Statt har langt fraliggende Lande, hvis Handel er den til liden Nytte, de forsømmes, ruineres og i Steden for at have en Hielp deraf til at bære de almindelige Byrder, maa de ofte af Staten ophielpes og bevares for Undergang. Naarslige Landets-Handel blev forpagtet til Fremmede, vilde derfor, maaeskee, betydelige Sum-

38

24

mer indkomme og man kunde alle Tider indrette Conditionerne saaledes at hverken det forpagtede Land eller Staten, i Almindelighed skulde lide der under.

Er dette sagt om Island, er det ikkuu et maadeligt Indfald,, dog af dem som ikke har seet Island kan intet bedre formodis, til Giensvar kan ellers tiene hvad som findes udi Oeconomiske Tanker over Island, anden Deel pag. 44.

At den Islandske Handel burde være i største Andseelse, saavel for Staten som det Almindelige, derom burde ingen bære tvivl, og at den Findmarske saavelsom den Islandske Handel ingen Tab kan medføre er lett at udfinde, hvilket er ingen uloddelig Afgrund, den Stund den Islandske Taxt af 10 April Ao. 1702 staaer ved Magt, ikke heller ere Priserne paa de Islandske Vahre her i Kiøbenhavn ubekjendte: Kongen! veed enhver har ingen Afgift af Handelen, som i forrige Tider, endda hvor høyt Compagniet sælger deres Vahrer, baade i

Kiøbenhavn og paa fremmede Stæder, et Skippund Tørfisk koster i Island 3 Rixdr. 4 Mk. 8 ß. og sælges her i Kiøbenhavn igien for 16 til 20 Rixdr. reignes nu Fragten med

39

25 de derpaa gaaende Omkostninger et Skpd, 2 Rixdr. 3 Mk. folgelig fortiener et Skippund Tørfisk reen Profit 10 til 14 Rixdr. paa et Skippund Klipfisk fortienes ligesaa meget. En Tønde Kiød kan regnes reen Profit over 6 Rixdr., hvad enten der tales om Qvægsygen i Island eller ikke, saa er dog Taxten af 1702. den samme: den saltede Torsk og Trannen vinder og andseelig og hvad er der som ikke burde give Handelen Andseelse.

Her fremsættes tit enhvers Skiønsomhed og Eftertanke. Den Islandske Handels, Udreedning, Omsats i Island og Udfaldet af Negotien i Kiøbenhavn.

Ladningen til Island Ladningen i Kiøbenhavn 95418 Wetter 114365 rd. 114365 Wet. 310602 rd.

Udredningen fragaaer 95418 rd.

215184 rd.

Skibsfragten fragaaer 26583

188601 rd.

22 Kiøbmænd a 400 rd, - 8800 rd.

22 Underkiøbm. a 200 rd. - 4400 rd.

160 Folk = a 100 rd. = 16000 rd.

— 29200 rd

40

4 Directeurer a 500 rd. - 2000 rd.

1 Bogholder = = 1000 rd.

2 Factorer a 600 rd. = 1200 rd.

2 Pakhuus = Skrivere = 800 rd.

8 Betientere a 100 rd. = 800 rd.

— 5800 rd.

Pakhuus = Leye = = = 2000 rd. Licitation = = = 600 rd,

12000 Tdr. Mehl at mahle a 1 Mk. 2000 rd. S.Salk. Fr.Salr Tran-Tønder & c. 4766 rd

44366 rd.

144235

Gives til Spandagie = 8827 rd.

135428 rd.

Dersom Kongen nu fik Told af denne Handel er den beregnet efter Told-Rollen = = = 55408 rd.

Følgelig er ved Handelen et Aar

fortient = = = 80000 rd.

Nu faae Kongen intet af Handelen, venteligt skulde den nu fortiene aarlig 135408 Rixdr. paa 95418 Rixdr. Udgift, er nu Udreedningen

større fortiener den meere.

41

27 Den Regning her findes svarer: til Skibener Drægtighed endog for dette Aar, da det ikke er at vente at

Compagniet skulde fragte Skibe til Island for at gaae tomme tilbage uden der falder Misfangst, jeg taler intet om Kiød Ladningerne, det er allens Skade for Kiøbenhavns Indbyggere at der ikke føres meere Kiød fra Island, men ikke for Compagniet; Thi sælger Compagniet ikke sine Vahre et Aar ligger Vahrenene til et andet Aar: crediterer Compagniet Vahrenene til Indbyggerne beholder de det tilgode til et andet Aar Skibsfragten betales ey heller for meer end Skibene har inde.

Det var Jammerskade, da den Islandske Handel udi Aarene fra 1759 til 1763, førtes for Kongelig Regning, at det gik, som det gik, at den anførte Regning da ikke udkom efter Proportion, da havde overskuddet gjerne bleven anvendt til Islands Opkomst; Thi det var Øyemærket og Aarsagen hvorfor Kongen tog Landet til sig at udreede. Men i den Tid blev alt forgieves og misligt. Udi samme Tid fra 1759 til 1763 havde det nu værende Compagnie Tid nok at betænke sig. Men hvad blev Udfaldet. Kongen fik slet intet til Afgift, hvilket vel aldrig tilforn har været hørt, og om saa-

42

28

dant burde hørís i Dannemark, saa længe der lever fornuftige Mænd! det forstaae jeg ikke.

Der tales om at Compagniet har ladet komme Folk fra Norge og Nordlandene til Island, for at anlegge Fiskerier, hvilket burde roeses, naar det var af den rette Art: disse Fiskerier bør sigte til Landets Opkomst og hvad bliver deraf; Thi det er Islænderne i Almindelighed der skal drive Værket, og kommer det ikke dertil, faa har hverken Kongen eller Landet Nytte deraf. Hvad enten det er Norske eller Islandske saa længe de er under Trældoms Aag, da ere der Prøver nok at dette er ikke de rette Anstalter, endskiønt det skal bære Navn af patriotisk.

Naar vi betænke Aarsagen hvorføre vore Føde og Kornvahre ere i saa høye Priiser, da har det en stor Oprindelse af den Islandske Handel: Thi det er sædvanlig at Slagter Skibene har kommen hiem til Kiøbenhavn i den almindelige Slagtetid, naar Folk er udi begreb med at indkiøbe deres Vinterprovision: spørges det nu paa den Tid at der er Sygdom blant Faarene i Island (omendskiønt der ere faae der har det Begreb, at det gjør intet til Sagen: siden de desuden ere ukyndige om Taxten i Island for Aar 1722) da stiger strax

43

29 Prisen saavel paa det levende som slagtede Qvæg, Sviin, Faar og andre Føde-Vahre derefter. De smaae LandSkippere rette sig ligeledes derefter. Og at der ligesaa vel burde sættes en Taxt i Kiøbenhavn paa de islandske Vahre saa længe der er Taxt udi Island, er vel uden Modsigelse at det ikke skulde være en afgiort Sag, at opskrue Priiserne efter Indfald, jeg troer ikke at nogen med Grund skal kunde beviise, at saa længe de islandske Vahre solgtes for billigere Priiser, var Sæden ikke i Stand til at kunde stige. Men tvert imod saa længe en Tønde islandsk Kiød solgtes for 6 Rixdr. til 7 Rixdr. 1 Lispd. Tørfisk for 3 Mk., 1 Skpd. Klipfisk for 3 Mk., en Tønde Torsk for 5 Rixdr. da fik vi og en Tønde Rug for 6 til 7 Mk.

At oplyse Sagen nøyere! da de islandske Vahrer solgtes for benævnte Priiser, fik Kiøbmændene i Kiøbenhavn og de smaae Kiøbstæder saadanne Priiser, ar de kunde udsælge det til Borger og Bonde for det halve imod disse Tider: Borgerne og Handværks-Manden kunde den Tid spise sig og sine Folk med Fisk for 4 a 6 ß som han ikke nu kan have for toe dobbelt, Bonden ligeledes: Man spørge Hørkræmerne her i Staden, der maae betale Compag-

44

30

niets-Vahre saa dyre, hvad Tørfisk og Saltfiscen er angaaende, naar Indsvinding fra regnes og De igien skal sælge det i smaae Vægt har de ikke Rente af deres Penge, men maae sætte til derved, om Hørkræmerne og vil kiøbe noget saae de det ikke for Penge; Bonden kiøber og ingen Fiskevahre i disse dyre Tider, derimod fortærer han langt heller med sine Folk, Flesk, Kiød, Smør og hvad Bonden tilforn har haft at sælge til Torvet det er han nu nødt til selv at fortære, og derved at Suulet til Brødet bliver mindre, skal endelig Sæden er statte det manglende, saa længe der er intet der kan holde Ligevægten. Saa er det og skrækkeligt at tænke paa naar Egen-Nytte i disse vigtige Poster tager overhaand, da maae Udfaldet endeligen blive Dyre Tider.

Saasnart som nu den islandske Handel forandredes og vore egne Landes Fiskerier blev observeret at de blev satt i drift, da vilde der skee en mærkelig Forandring udi vores indvortes Lands-Huusholdning: See da til om vi ikke snart skulde faae en Tønde Rug for 6 til 8 Mark og ald anden Sæd derefter.

Men der høres, tales, skrives i vore Tider allene om fri Handel udi Island. Philodanus siger Handelen maae være fri, man har

45

31

derfor ikke endnu seet nogen at gjøre bedre reede derfor end en Philocosmus, jeg vil derfor yttre mine Tanker, om det kunde tiene til Oplysning; jeg Ønsker det. Dog maae jeg først erindre enhver ærlig Patriot hvad en god Samvittighed siger, og fremsætte et store Exempel, og Viise Skattens Mynt

Hvis Billede og Overskrift er dette.

Svar! Kongens

Saa giver da Kongen det Kongens er og Gud det Guds er: hvad Tanker jeg herom har fattet er da disse: At Sandheden Selv, Guds egen Søn, der forud vidste, Alt, har dermed vildet Viise 1) at det er Kongens Vel, vi som en vigtig Sag bør have for Øyne; thi naar det gaar Kongen vel, gaar det ogsaa os vel 2) har Sandheden selv vildet lære os ved den Fisk som blev tagen, hvorudi Skattens Mynt var lagt, at vi og Skulde sandse at Fiskerierne er

46

32

saadan Velsignelse der er i Stand til at give Kongen det Kongens er, eller havde det været Guds Søn ligesaa lett at befale sitte Discipler at gaae hen i næste Ager og tage der en Mynt at give til Skatt: Hvem der vil oplyse mig bedre, er jeg Tak skyldig.

Naar nu Tolden som er det Kongen bør tage bliver satt forud, da maatte det enhver tillades, med en uindskrænket Kongelig Frihed at oprette Fiskerier i Island efter en Plan som findes paa sit Stæd, paa hvilken Havn i Island og i alle Kongens Lande baade af Torske og Hvalfangst enten det da var egne Midler eller Interessentskab og at have Frihed at føre samme til Kiøbenhavn, med egne og fremmede Skibe dog maatte dertil ingen Hollænder eller Fremmede indbydes, saa længe den Danske Nation bestaar af et Folk som kan tænke fornuftig; Saadant Interessentskab skulde Islænderne i Særdeleshed opmuntres til at indlades efter Formue og dennem ingenlunde formeenes: Saadant kunde Handels-Compagniet og Islænderne, som nu ere samlede med hinanden allerhelst sætte i Værk, særdeles da de ere dertil forpligtede baade efter deres Privilegier for Aaret 1752, saavel som den Kongl. Convention samme Aar, ligeledes efter den Kongl. Octroy

47

33

1763. Pag. 42. siger faaledes. Hvad Compagniets Interessentere videre kan finde fornøden til denne Handelsflor og Conservation Og det gemene Beste allerunderdanigst for os at søge og andrage, ville vi allernaadigst efter dessen billige Beskaffenhed see befordret og bevilget.

Der tales ikke et Ord om i den hele Octroy at Handelen naar den sigter allene til at ruinere baade Island og Dannemark at den da Skal blive ved Magt. Philocosmus siger pag. 199. Island er Trældoms Stæder, Dannemark og Kiøbenhavn er det og pag. 222, taler Philocosmus om Compagniet, 20 Aars Ret at handle som Høgen med Duen 50000 Menneskers ja 80000 Menneskers) Lyksalighed: 2de Rigers (vigtigste Fordeele, mod nogle faae Personer. At undersøge Compagniets - Gevinst eller Tab (det har jeg tydelig viist at Compagniet intet taber. pag. 223. siger Philocosmus, 4 a 8te Aar i Forveyen siger Philodanus vore Handlende skal have Tid at smage derpaa: hvilket ligeledes er viist hvad det har udrettet, nemlig saameget at Kongen fik intet: Derfor bør enhver at have Frihed endog medens Compagniets-Octroy ved varer at oprette Fiskerier i Island, Compagniet taber intet derved i Henseende til Fiskerierne,

48

34

men deres Handel vil derved florere, da de som oprette Fiskerier ikke indlade sig i Compagniets-Handel medens Octroyen varer, indtil Kongen sinder allernaadigst Behag at Handelen maatte forandres, Hvilket er Islændernes Haab, naar det ikkun sigtede til Statens øg det almindelige Beste meere end hidintil, og tilstaae Compagniet en billig Doceur af et hvert Skib som begyndte en nyttigere Handel kunde de gierne tage imod: Philocosmus siger pag. 42. og anfører: Saa tillade vi allernaadigst at Compagniets-Interessentere saadan Convention som de for Handelens Opkomst og deres eget Beste fornøden eragte saa længe derudi intet findes stridigt imod vores Lov og Forordning: Men hvor siges det i Kongens Lov og Forordninger at Island og begge Riger skal øddelegges for Compagniets-Skyld.

Dette Forslag om Fiskerierne sigter ligeledes til den Kongl. Instructions-Opfyldelse (for Commissarierne) og

dens reene Hensigt, see dens 4de Post (b) af dato 22 May 1770.

Men Hvad Haab kan man vel gjøre sig om Islands Indbyggere i denne vigtige Sag, da det er dem det gjelder meest; Thi det er ingenlunde 22 Grosserer som Fogden taler om udi sin Plan og Demonstration af Aar 1767. Gros-

49

35

serer ere Kiøbmænd, deraf har Handels-Compagniets-Interessentere Prøver, det er heller ikke de Norske Fiskere: det er Islændernes Mængde i Almindelighed der skal gjøre det meeste hertil, de feyler Resolution og Modet, de lade sig nu ikke letteligen bringe til noget nyt, de har lært det siden 1752. hvad det har kostet dem at bære Navn af Interessentere, de fik intet videre, Fordeelen blev borte, der siges udi det Skrift: Deo Regi Patriæ, at Profitten blev borte, det blev tabt. Hvad Raad er der nu for.

Har det hidindtil været misligt, da vil det visseligen ikke feyle under vores allernaadigste Konges allerviiseste Regiering. Gud har forleenet ham Myndigheden: ingen Octroy vil Hindre: som han byder saa staar det, og hvor. maatte det ikke ønskes at det maatte skee, som han Befalede.

Hvad er nu Islændernes Haab til Kongen.

Fiskerierne maae i Island anlegges, efter en Plan som er at see paa sit Stæd: Hans Majestet maae selv allernaadigst give Fiskerierne den største Undseelse og være Interessent, med en Summa efter allerhøyeste eget Behag: Særdeles for at opvække Lyst og Mod udi et opret-

50

36 tet Fiske-Interessentskab. Kongen tager Interesse efter Indskud, ligesaa vel som de andre Interessentere, der maae intet tabes faa længe Gud afvender Søeskade, heller ikke kunde nogen Søeskade have saadan Virkning at den kunde foraarsage følelig Tab, efter disse Indretninger. Men der skal aarlig gøres rigtig Reede derfor, Personer skal antages dertil som har Indsigt, Patroner skal intet gielde, Kongens Interesse og Landets Velgaaende skal allene gielde: Naar Kongen da faar at see at alting lykkes og alt faar et ønskeligt Udfald: Da staar det til Kongen at tage sine Penge og lade Handelens-Interesse blive Undersaatterne til Deel, og tage Tolden: disse Fiskeriers Anlæg er viist udi Oeconomiske Tanker over Island, 2den Deel, pag. 55, 56, 57, 58. dog er det at agte at den Plan noget forandres, siden Husenes Bygning til Fiskerierne en ere andførte, da der den Tid haabedes, da Handelen var for Kongelig Regning at de nye Indretninger skulde hiulpet noget dertil.

Men den Regning vil altid finde Stæd og have sin Rigtighed, at med 2000 Rixdr. reede Penges Indskud vindes i 4re Aar 11000 Rixdaler.

51

37 Og hvad vilde Hollænderne sige dertil naar de Islandske Fiskerier kom til saadan Fuldkommenhed, monne de da med saa stor Næsvished vilde indfinde sig udi Island, jeg troer. Men? De skulde da snart tilbyde Kongen en andseelig Summa for saadan Frihed, om det maatte være dem tilladt: dette falt og af sig selv med andre fremmede Nationer.

Philodani Undersogelser af Philopatreias siger: den gode Mand kunde og lade være at sætte Amsterdam og vor Stad, Holland og det danske Rige i Sammenligning og at fore give at vi burde naae i Handelen den samme Høyde: saa siger han Holland er Holland.

Men hvem har først lagt Grund volden til Harlem og Amsterdam for meere end 900 Aar siden, var det ikke Danske og Norske der har gjort Begyndelsen til Hoved Stæder, efter at der først af fattige Fiskere var bleven begyndt med et Huus af Træ-og Straatag, siden formeeret en liden Bye, og som meldet er siden af de Danske og Norske gjort til andseelige Stæder. Saa vist som det nu er at Holland er bragt udi Andseelse ved Fiskeriernes Begyndelse, saa vist kunde det og været at Island formedelst sine Fiskerier burde været bragt udi Andseelse; Kunde vi ikkun kalde tilbage det som er

52

38 forsømt i det sidste Hundrede Aar, torde vi vel tænke langt anderledes Dog er Haabet ikke ude, dersom vi endnu vilde gjøre os det rette Begreb om de Velsignelser vi visseligen Besidder, og ikke lade os samme længere betage.

Af dette andførte kan det nogenledes sluttes hvorledes Kiøbstæder vil falde udi Island af sig selv, naar Fiskerierne først retteligen tages i agt; Thi da kunde de som begynde med Fiskerierne og sat sig udi Island bygge Huse, indtil det blev til en Bye, saa at naar Mængden formeeredes blev det af sig selv til en Kiøbstæd. Saadanne Bygninger kunde med liden Bekostning opføres, da der findes Steene nok udi Island dertil

bequemme, Kalk kunde ligeledes Haves i Overflødighed, da jeg veed at Materien til Kalk findes Mængden udi Island, saa at det ikke behøves at føre Kalk og Steen til Island, naar der er Folk udi Island som Forstaar hvoraf Kalk skal brændes: Allerhelst naar

Steenkul fandtes udi Island. Oeconomisike Tanker over Island 1te deel, Pag. 30. hvoraf

der ligeledes et Overflødighed: de som da boede i Landet paa de saaledes omlagde Stæder og i Byerne kunde have deres aparte Jorden at holde Creature, eller og Islænderne kunde sælge til Beboerne hvad de behøvede, dette vilde da

53

39

give en langt anden Negotie end hidindtil baade inden- og udenlands i Island.

Men Landfogden i hans Plan og Demonstration Aaret 1767. siger at der skal 50000 Rixdr. dertil for det første af Kongens Cassa, dermed vil han udrette ligesaa meget som med den forrige Capital han fik til Islands Opkomst der var dobbelt saa stor: det blev alt misligt: derimod tales der slet intet udi dette heele Skrift, Islændernes Haab til Kongen om Udgifter af Kongens Cassa uden profitabet Interesse.

Landfogden siger og i samme Plan og Demonstration: Fri Handel vilde da falde af sig selv, naar de først havde saa meget til Beste, at de med egne eller dertil fragtede Skibe kunde udføre Overflødighed af Vahrer, foruden de nu paa Landet fahrende Compagniets-Skibe. Men jeg spørger; hvor er Overflødigheden meere end tilforn at Skibene skal fahre med: Fogden skal med god Grund ikke kunde svare mig anderledes, end at Overflødigheden han taler om gaaer endnu paa Havets Bund: Saa maae Han først henvises til Fiskerierne der skal udgjøre Overflødigheden meer end det sædvanlige: derfor ikke at gjøre Begyndelse med at bygge Kjøbstæder førend Fiskerierne er bevist og naar Over-

54

40 flødigheden af Fiskerierne først er bevist, da er det først Tid at tænke paa at anlægge Kjøbstæder, efter Philocosmi Plan pag. 235.C.

Men Landfogden siger ligeledes i samme Plan og Demonstration: der skal være Groshandlere i Island, fom har Midler: ligesom Groshandlere ikke vidste at anvende deres Midler uden at reyse til Island: han siger! der skal være Visiteurer, de Handlende skal være underkastet Confiscation af Skib og Gods: Indbyggerne for deres Forseelse skal gaae i Slaverie: Hvilket altsammen er ikkun liden Opmuntring til Negotie: og hvem skulde vel exiqvere Confiscationen i Island: Gud trøste Groshandlerne der sat sig udi Island om Confiscationen-Executionen Skulde skee samme Stæds, og Indbyggernes Slaverie er ikke uden almindelig, hvilket kan oplyses deraf: da der er talt med en Islands Bonde i Kiøbenhavn for 36 Aar siden, hvilken for sin Forseelse var dømt her til Slaveriet. Men han tilstod at Bremmerholms Slaverie i Kiøbenhavn, var langt bedre end at være Bonde i Island, uden at han manglede sin Friehed; hvoraf kan sluttes Islands Indbygges Tilstand. At det er Sandhed som Philocosmus og andre har skrevet at Islænderne ere Trælle saa er det og vist som Philo-

55

41 cosmus siger pag. 239. at Fiskerierne i Island, er Hoved Grundnæringen for Hoved Stat og Colonie i den Handel.

Deraf bliver det og Hoved Slutningen at intet kan redde Islænderne af deres Elendighed, uden deres Haab til Kongen.

Hvad Philocosmus siger pag. 169 og 170, og Philodanus har sagt om Handels-Compagniets Sælskab. Da er det bekiendt at det er fornuftige og forstandige Mænd, Kiøbmænd og Grosserer: hvor iblant ere Mænd som beklæde det høye Raad. Ingen torde gjøre sig den Slutning, at naar det bliver dennem overtydet, at saa mange Tusinde Mennesker i Island vil sukke over dem og deres Børn og at den Islandske nu værende Handel er ligeledes en Aarsag til dyre Tider i Dannemark: at da disse gode Herrer og vise Raad skulde vilde forsvare uforanderlig Forandring udi Island, saa længe det allene sigtede til Kongens og Landets Beste og særdeles til deres som Handlendes egne Fordeele: Da Compagniet kan vedblive Handelen, skjønt Fiskerierne forbedres og Compagniet ligesaa vel som andre at være Interessentere i de anlagde Fiskerier, og derved ligesaa vel legge Grund til Kjøbstæder, som andre, naar det tager sin Begyndelse af den rette

56

42

Art: vid. Philocosmi pag. 242. K. Da derimod som det nu er med Efterliggere, Sundmørs Fiskerie, o. s. v. er

meere til Landets Ruin end Fordeel og Opkomst.

En ubekjendt Skribent Har handlet om Blod-Igler: saa er det bekjendt at Blod-Iglen er tienlig til Lægedom, derimod naar den irriteris er den giftig: Herom kunde siges meget om det ellers hialp noget til det reelle: bliver Islændernes Haab til Kongen ikke beskiemmet, saa forandres de Islandske Fiskerier, hvorpaa Sagen allene beroer, da al anden Forandring for det første kan have Haab om Misligheder: Og om Fiskerierne ikke forandres at sættes i bedre Stand, saa ruineres Landet desuden, hvad enten det da skeer af Compagniet, Blod-Igler, eller Hollænderne & c. er et og det samme.

Fri Handelen vid. Philocosmi pag. 223. 3) o. s. v. blev da best indrettet naar det var tilladt at handle efter en god Samvittighed: Et hvert Skib, saavel Compagniets som andre ingen undtagen at være tilladt at handle paa Island og at betale Kongens Told af indkommende og udgaaende Vahrer til og fra Island efter Andgivelse og meest lemfældige Medhandling vid. Philocosmi pag. 228. g) Underslæb var af erfarne Mænd lettelig at obser-

57

43

vere: dog var det bedre at det ikke fandtes: Modtvillige Forseelser maatte alvorligen handthæves og straffes: Men som det stedse har været fra Aaret 1752. Islændernes Hensigt at vilde bestride den Islandske Handel allene? Hvilket jeg ikke misunder dem. Dog maae de først tillade at andre Danske og Norske kommer dem til Hielp: øvrigheden i Landet kan desuden have Frihed saavel som andre at benytte sig af disse Herligheder, for Resten ikke at befatte sig med Tvangs-Midler for de Handlede. Hvilket mere afskrækker end beforder en fri Handel.

Hr. Philocosmi Meening pag, 239. de 3de sidste Linier o. s. v. er for haard om Capitainer og Skippere: disse saavel som alt Søefolket maatte have en uindskrænket Frihed: Thi naar det bliver en fri Handel bortfalder det Navn Føring: Da Søefolket som vove deres Liv for Kiøbmandens Profit bør ingen Frihed betages i Handel og Vandel, naar de lige saavel som paa Westindien betale Skibets Reedere Fragten for hvad de medbringer: Derved tage Skibets Reedere ingen Skade, naar Handelen i Island først er anderledes end den nu er.

58

44

At Vandmøller udi Island vare høyst fornødne da der desuden findes Steene nok udi Island som kunde være tjenlige og dygtige saavel til Møller i Island som til vore Møller i Kiøbenhavn hvilket jeg allerede for otte Aar siden Har givet tilkiende, det gik dermed som med alt andet: Møllerne udi Island kunde anlegges hvor der findes Elver og Aar dertil-tjenlige, da der findes nok af det slags. Møllerne kunde bygges efter de smaae Norske Vandmøller med liden Bekostning. Rugen kunde derved bevares fra den Fordærvelse der malede Meel er underkastet som føres til Island: Islænderne fortiente Mahlerlønnen og kunde have det nødig, de fik da gode Levnetsmidler for slette og bedærvede. Mange Klager og Besværinger tog dermed en Ende.

Den omtalte Surtabrand, Lignum Fosile paa Dansk Mineralisk Træe, kunde da best blive søgt af de som boede i Landet uden stor Bekostning, Drivetømmeret vilde da ey heller blive uopsøgt af dem, det kunde behøve, uaar det kunde haves for det samme.

Efter Landfogdens Plan og Demonstration Anno 1765, sindes Toldberegningen efter den Norske Told, og hvorfor kan den ikke indrettes efter den Danske Told, naar Negotien efter

59

45

pag. 25, som her findes andført, kan svare til samme: En Toldberegning er allerede seer paa sit Sted 1760, den Tid havde der været nyttigt dermed at have gjort en Begyndelse: saa er det og tienligst at indrette sine Anslag efter de nærværende Tidens Tilstand og hverken efter de forbiegangne eller tilkommende.

Hr. Philocosmus Pag. 198, vil ikke Handle om de udi Island urimelige anlagde Fabriqver: dog maae han tilstaae, havde anlaget og udfaldet bleven efter mine Oeconomiske Tanker anden Deel, pag. 66 til 75. havde det næst Fiskeriet bleven det vigtigste og nødvendigste Island behøver.

Philodanus siger? at det var Skade om den, den Tid, paa Landet værende Commission skulde gjøre Undersøgelser efter en Plan, sigtet til Compagniets Vedligeholdelse. Commisjonen bør efter Kongens allernaadigste Villie være upartisk; Kongens og Landets Vel bør være deres Øyemærke, Compagniet taber intet ved en fri Handel, mindre ved Fiskeriernes bedre i Standsættelse; Thi Compagniet kan selv være med i begge Deelee, dog ikke som et Monopolium ikke heller at betales noget aarlig fordi at det gaaer Kongen og

Landet Vel, dertil er det forbunden selv at contribuere hvor det

60

46

kan lade sig gjøre, foruden det at de intet taber, da de giver Kongen intet.

Commissionens Hovedsag var det efter Instruxens 3die Post, at undersøge Fiskeriernes Tilstand: Hvorvidt de ellers ere bragte i bedre Stand er ubekjendt, i det mindste høres der intet om: Ligeledes var det Commissionens-Sag at undersøge alle Havner og Viger som kunde findes beqvemme for store og smaae Skibe: Relationer fra den geistlige og verdslige øvrighed udi Island kunde have hvert Aar tilforn; dermed var det ikke gjort: der har tilforn varet foretagen Undersøgelser i Island. Men denne Kongelige Commission vil sige noget større: Det vilde være Commissarierne til stor Ære om deres Dag-Journal ved offentlig Tryk blev gjort bekjendt til almindelig Skiønsomhed, da Sagen er af Vigtighed, det gjelder saa at tale baade Islands og Dannemarks Velfærd. Eller og Hvad derefter Instruxens 12 Post af Commissionen er opfunden, af Mineralier, Erker, rare eller kostbare Steene, Naturalier, Musler hvoraf kunde brennes Kalk, om ikke til andet, da af disse berørte Poster gives Mængden i Island. Enhver ærlig sindet Patriot vilde med største Længsel see et saadant Skrift. Ingenlunde tvivlende at jo det Kongelige Finandse-

61

47 Collegium vil derfor nok udfinde Kiernen der længe har været skiult under Skallerne: Gud oplyse det Kongelige Finanse-Collegium til at udfinde det beste Middel til Islands Velgaaende, da Dannemarks Herligheder endeel derudi bestaaer. vid. Herr Philocosmi pag. 252

Det staaer nu til sidst og iblant det vigtigste at besvare? Hvor længe skal det endnu vare at Islændernes Haab til Kongen skal være for giæves; Thi saa længe Islændernes ulykkelige Skiæbne ikke forandres, saa længe er det hverken Island eller Dannemark nogen nytte, af al den Velsignelse det haver udi Eye. Og dyre Tider bliver imedens intet usædvanlige, men tvertimod almindelige, naar der er intet der kan holde Ligevægt imod Landets Byrder: jeg meener det at være tunge Byrder for det Almindelige, hvor Fødevarer ere i høye Priser. Det er tilforn sagt, giver Kongen det Kongens er. Men hvoraf MI det tages naar der intet Brød er i Huset. Havde der med de Islandske Fiskerier været gjort Begyndelse efter den første Plan, hvilken jeg Aaret 1753. insinuerede udi det Høylovlige Cammer-Collegium hvilket nu er over sytten Aar siden, der havde vist været noget anseeligt i Kongens Cassa meere end der

62

48

er, Island havde vist nu været i den Stand at give Kongen en andseelig Summe af Landet aarlig foruden den aarlige Told af Negotien. Dannemark havde ikke haft Aarsag at spørge saa Nøye efter Sæden til det kiere Brød: Kornprangerne havde i den Tid maatte fattet andre Tanker, Bonde, Borger, Kiøbmand og Handelsmand havde været i anden Tilstand end de nu befindes: Lad dem selv tale, og hvad havde vi haft for Mængde af Søfolk i Kiøbenhavn naar Fiskerierne i Island for Sytten Aar siden havde taget sin Begyndelse, eller i det mindste for Tie Aar siden, saaledes fom det er anført udi Oeconomiske Tanker over Island, anden Deel pag. 55 til 59. Saaledes som det er Kongens Villie at det skulde skee, hvilket var Commissionens Ærende til Island. Skal det endnu vare længere. Den lange Syge er den visse Død. Det er førhen sagt! at Handels-Compagniet havde Tid nok at betænke sig! Hvad blev deraf, Kongen fik intet, mindre kan han vel ikke faae, enten det da varer Fire eller Aate Aar. Mig er givet til Giensvar af det førhen Høylovlige Cammer-Collegium udi Resolution af dato 26 Januarii 1771. at det ikke skulde vare længere end til Commissionen kom fra Island: den Tid er og oplevet. Det bliver da

63

49 efter Hr. Philocosmi Slutning pag. 223,224. Nogle Aar vil være af Fornødenhed inden Fiskerierne udi Island vil Viise sin Velsignelse, skiønt dermed strax kan gjøres Begyndelse. Desuden giemmer dog Island flere Herligheder end her er meldt. Hvor længe skal det vare med Fiskeriernes Begyndelse ved Kiøbenhavns Toldboed og videre, hvor ingen Hindringer kan være i Veyen: Hvad den Westindiske Handel ved dette indbemeldte vilde participere overlades til Fornuftige at skiønne og hvorvidt dette ellers vil tiene til at oplyse de af. Det Kongelig Danske Landhuusholdnings Sælskab udsatte Prismaterier: Saasom den første Theoretiske: der tales om Hvilke ere de naturlige Producter af Dyr Riget som Dannemark bør beflicte sig paa: Kreature mod Kreature. 3die Post, af benævnte Prismaterier: Spørges! Hvilke ere de Saltvands Fiskerier Dannemark og Norge i sær bør opmuntre og fra hvilke Havne børslige Fiskerier som befindes at være af Vigtighed, i sær drives: Sælskaber vil nok finde herudi et vidtløftig Spørsmål: kortelig besvaret: havde Erfaringer ikke ført Penne vilde nok det arbejde være forgiæves, saavel som alle de Skrifter vi endnu have om Island: Men jeg vil troe at Sælskabet vil finde sig fornøyet, ved at see i

50 det mindste hvad Island og Dannemarks Fiskerier baade kunde og burde indbringe Kongen og Landet.

Over alt dette? Haabet beskiemmer ikke, vores allernaadigste Monark, Kong Christian den Syvende, vil visseligen udfinde, det viiseste, sikkerste og bestandigste Middel, til at opvække Island saavelsom Sine andre Lande af Døde: og da dette Islændernes Haab saavelsom mine forhen udgivne Oeconomiske Tanker over Island gaae til Høyere Betænkning, vil jeg have enhver Gud befalet. Soli Deo Gloria.